Retningslinjer for håndtering av forskningsdata ved USN

Type dokument	Retningslinje
Forvaltes av	Universitetsbiblioteket
Godkjent av	Thomas Slagsvold. Viserektor for forskning/Direktør for avdeling for forskning, innovasjon og bibliotek
Klassifisering	Åpen
Gjelder fra	01.06.2026
Versjon	2.0
Unntatt offentlighet	Nei
Referanse interne dokumenter	USN politikk for åpen forskning, IPR-Policy for USN, IPR-håndbok for USN, USNs Retningslinjer for behandling av personopplysninger i student- og forskerprosjekter

1. Bakgrunn

Retningslinjene for håndtering av forskningsdata ved USN (Universitetet i Sørøst-Norge), er en operasjonalisering av USNs Politikk for åpen forskning. Retningslinjene vil også omfatte prinsipper for beskyttelse av forskningsdata.

Retningslinjene er gjeldende for hele USN. I tillegg har hvert datasett egne krav som må tas hensyn til. Under finner du kriterier som hjelper deg å vurdere hva som kan deles og hva som ikke kan deles.

Ved USN er det Universitetsbiblioteket som koordinerer forsknings- og studentstøttetjenesten for forskningsdata, med bidrag fra øvrige avdelinger i USNs administrative fellestjenester. Du finner veiledning og informasjon om hvordan du i praksis etterlever retningslinjene på Universitetsbibliotekets nettsider om forskningsdata.

Ved å følge retningslinjene bidrar du til at forskningsdata frembrakt ved USN blir gjenfinnbare, godt dokumentert og gjenbrukbare, og dermed er både du og USN med på å bidra til en mer tilgjengelig, transparent og etterprøvbar forskning, til både den vitenskapelige og øvrige offentlighetens beste.

Ønsker du og dine kolleger undervisning i FAIR forskningsdatahåndtering, kontakt oss på forskningsdata@usn.no

2. Hva er forskningsdata?

Forskningsdata er alle registeringer/nedtegnelser/rapporteringer i form av tall, tekster, bilder og lyder som genereres eller oppstår underveis i forskningsprosjekter. Dette kan for eksempel være data som er generert gjennom ny analyse, sammenstilling av eksisterende data, eller helt nye data generert gjennom ny datainnsamling. Forskningsdata er alltid et direkte resultat av forskningen, uavhengig av om dataene baserer seg på eksisterende data eller om de er samlet inn på nytt.

2.1 FAIR forskningsdata

Forskningsdata frembrakt ved USN skal håndteres på en slik måte at de i størst mulig grad er i tråd med FAIR-prinsippene, ved at de er gjenfinnbare, tilgjengelige, samhandlende og gjenbrukbare.

Forskningsdata skal behandles etter fagspesifikke forskningsetiske retningslinjer, der slike finnes. Fagområder uten egne forskningsetiske retningslinjer skal etterleve de generelle forskningsetiske retningslinjer utarbeidet av De nasjonale forskningsetiske komiteene https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/generelle/

2.2 Arkivering og tilgjengeliggjøring

Forskningsdata som kan arkiveres og tilgjengeliggjøres, skal arkiveres etter prinsippet *så åpent som mulig, så lukket som nødvendig.* USN skal fremme gjenbruk og deling av forskningsdata, så lenge det ikke er juridiske, etiske, sikkerhetsmessige eller kommersielle grunner til å beskytte datamaterialet.

Kriterier å vurdere datamaterialets potensiale for åpenhet er:

- Hva kan deles åpent?
- Hva kan deles begrenset?
- Hva kan deles senere?
- Hva kan ikke deles i det hele tatt?

Arkivering av forskningsdata skjer som regel ved avslutningen av en forskningsprosess. Det finnes flere ulike arkiveringsløsninger, som hovedregel skal forskningsdata ved USN arkiveres i:

- USNs løsning for arkivering av forskningsdata
- Fagspesifikke forskningsdataarkiv, indeksert i re3data.org

Det er et krav at løsningen for arkivering skal være i tråd med FAIR-prinsippene. Dersom datamaterialet ikke kan tilgjengeliggjøres i henhold til FAIR-prinsippene, skal det opprettes en metadatapost på datamaterialet i USNs forskningsdataarkiv.

2.3 Unntak for offentliggjøring av forskingsdata

Unntak for offentliggjøring av forskningsdata i tilfeller:

- når offentliggjøring av data truer enkeltpersoners sikkerhet eller faller under regelverket relatert til nasjonal sikkerhet, sanksjoner og/eller eksportkontroll[1] skal datasettene ikke gjøres åpent tilgjengelig
- når offentliggjøring av data fører til brudd på personvernlovgivning, skal datasettene ikke gjøres åpent tilgjengelig
- når offentliggjøring av data er i konflikt med juridiske bestemmelser, forskningsetiske normer, eller har kommersiell verdi og/eller kontraktfestet beskyttelse, kan datasettene unntas fra det generelle prinsippet om åpen tilgang
- når offentliggjøring kan føre til store konsekvenser for universitetet eller datainnsamlere, kan datasettene unntas fra det generelle prinsippet om åpen tilgang

For ytterligere avklaringer om eierskap og bruksrettigheter til forskningsdata: Se USNs IPR-Policy.

2.4 Sletting

Forskningsdata som ikke skal bevares og ikke kan tilgjengeliggjøres skal slettes. Etter at prosjektperioden er avsluttet, skal forskningsdata lagres i henhold til REK-godkjenningen,

[1] https://min.usn.no/eksportkontroll/

Siktvurderingen, eventuelle kontraktsfestede forpliktelser til lagringsperiode og/eller datahåndteringsplanen.

3. Datahåndteringsplan

En datahåndteringsplan beskriver håndteringen av forskningsdataene i et prosjekt igjennom hele prosjektfasen. Dette gjør det enklere å holde oversikt over datamaterialet, avdekke utfordringer, bli enige om bruksbetingelser, legge en plan for beskyttelse av sensitive data, og legge til rette for deling og gjenbruk i etterkant av prosjektet.

Forskningsprosjekter ved USN, som genererer eller bruker data, skal som hovedregel utstyres med en egen datahåndteringsplan.

De fleste forskningsfinansiører, som Horizon Europe, Norges forskningsråd og Stiftelsen Dam, krever datahåndteringsplan som en del av prosjektsøknaden.

4. Behandling

Mens forskningsdatamaterialet er under behandling i en forskningsprosess, skal de lagres i løsninger angitt i USNs til enhver tid gjeldende lagringsguide, som angir hvor og hvordan data skal lagres på en sikker måte. Hvilke løsninger som velges avgjøres av i hvilken grad datamaterialet har behov for beskyttelse, og til hjelp i denne vurderingen benyttes USNs veileder for klassifisering av informasjon.

5. Metadata og dokumentasjon

For at forskningsdataene skal være tilstrekkelig dokumentert for fremtidig, uavhengig bruk, skal det registreres så grundige metadata som mulig. I tillegg skal det lastes opp en egen fil som publiseres med dataene, en såkalt Readme-fil. Readme-filen skal inneholde informasjon om hvordan dataene er samlet inn og (hvis relevant), hva slags programvare og instrumenter som er brukt i behandlingen, hva slags programvare som kreves for å åpne datafilene og annen relevant informasjon nødvendig for å forstå datamaterialet.

Readme-filen bør være i et format som også er maskinlesbart.

I tilfellene hvor forskningsdata ikke kan deles, deles metadata og eventuell dokumentasjon.

5.1 Arkivverdig format

Forskningsdata skal lagres i et format egnet for langtidsarkivering, ved at de er ikke-proprietære og åpne. Informasjon om foretrukne filformater finnes på Universitetsbibliotekets veiledningssider for forskningsdata.

5.2 Lisens

Forskningsdata skal arkiveres med en lisens som er internasjonalt anerkjent og som legger så få begrensinger som mulig for gjenbruk. Creative Commons[2] eller Norsk lisens for offentlige data (NLOD)[3]. Disse lisensene etablerer klare retningslinjer for brukernes rettigheter og fritar utgiver for juridisk ansvar knyttet til datakvalitet og anvendelse. Hvis det er aktuelt å beskytte dataene mot

[2] Som hovedregel lisensieres forskningsdata med CC0 (Public Domain) eller CC-BY (Navngivelse) https://creativecommons.org/chooser/ [3] https://data.norge.no/nlod/no/2.0

direkte kopiering (copyright) kan følgende tekst brukes: © 'årstall' 'Navn', for eks. © 2025 Universitetet i Sørøst-Norge.

6. Roller og ansvar

6.1 USN

USN har ansvar for å gi ansatte ved USN veiledning, opplæring og støtte til FAIR håndtering av forskningsdata, inklusive datahåndteringsplaner og åpen arkivering og publisering av forskningsdata og metadata.

- Å tilby løsninger for sikker lagring og arkivering av data, for både studenter og ansatte
- Å levere rutiner og internkontrollsystemer for å sikre at USNs ansatte bruker sikre løsninger for behandling av forskningsdata

USN har også ansvar for å sørge for at veiledningen som gis er i tråd med den generelle utviklingen av åpen forskning og FAIR datahåndtering.

6.2 Prosjektledere

Prosjektleder er ansvarlig for de data som prosjektet samler inn og bruker, og skal ha tilgang til alle forskningsdata som prosjektet omfatter. Prosjektleder tildeler tilgangsrettigheter og holder oversikt over hvem som har tilgang til dataene. Prosjektleder er også ansvarlig for håndteringen av aktive forskningsdata og for sletting og/eller lagring av data på en betryggende måte når prosjektet avsluttes. Veileder er formelt prosjektleder i studentprosjekter, mens studenten er den som gjennomfører oppgavene som avtales sammen med veileder.

Ved en eventuell avslutning av prosjektleders arbeidsforhold til USN, underveis i eller etter ferdigstilt prosjekt, skal ansvaret for videre ivaretagelse av prosjektets forskningsdata avklares i samsvar med nærmeste leder.

6.3 Øvrige forskere, vitenskapelig ansatte og studenter

Alle som behandler forskningsdata ved USN har ansvar for å håndtere forskningsdata i henhold til krav og føringer knyttet til datamaterialet. Dette innebærer å sette seg inn i og etterleve retningslinjer knyttet til personvern, informasjonssikkerhet, lagring, tilgangsstyring, arkivering, lisensiering og sletting, samt etiske retningslinjer, avtaler og prinsippene for FAIR datahåndtering.

Ordforklaringer

Deling

Det å gjøre data tilgjengelige for bruk og gjenbruk. Dette kan for eksempel gjøres ved å lagre data på lagringstjenester der data kan deles med samarbeidspartnere **underveis i et prosjekt,** og/eller ved å deponere og publisere data i et arkiv for forskningsdata. Et viktig aspekt av datadeling handler om i

hvilken grad publiserte data kan bli funnet, vurdert, forstås og gjenbrukes av andre enn den/de som opprinnelig samlet inn eller genererte dataene.

Åpne data

Åpne data er digitale data som er gjort tilgjengelige med de tekniske og juridiske egenskaper som er nødvendige for at de skal kunne brukes fritt, og bli distribuert av hvem som helst, når som helst og hvor som helst.

FAIR

FAIR data er data som kan gjenfinnes (Findable), er tilgjengelige (Accessible), er samhandlende (Interoperable) og kan gjenbrukes (Reusable).

Arkivering

Arkivering: her forstått som alle de aktiviteter som er nødvendige for at digitale objekter (forskningsdata) kan forstås, bevares og gjøres tilgjengelig. Disse aktivitetene kan også benevnes som (data)kuratering.

Datahåndteringsplan

En datahåndteringsplan (ofte kalt DMP, Data Management Plan) er et dokument som beskriver hvordan data skal håndteres både underveis i et forskningsprosjekt og etter at prosjektet er avsluttet. Målet med en datahåndteringsplan er å vurdere og ta stilling til de ulike aspektene ved håndtering av forskningsdata slik at data blir hensiktsmessig og lovmessig håndtert underveis i prosjektet og slik at data blir tilrettelagt for deling og/eller arkivering av data etter prosjektslutt.

Metadata

Metadata er data om data, eller informasjon som beskriver annen informasjon. Det er strukturert informasjon som lokaliserer, beskriver, forklarer, eller på andre måter gjør det enklere å hente, (gjen)bruke eller forvalte en informasjonsressurs / et digitalt objekt.

ReadMe

I ReadMe-filen legges beskrivelser av og informasjon om datasettet, nødvendig for at datamaterialet skal kunne gjenbrukes og forstås riktig.

Forskningsprosjekt

Systematisk arbeid med formål å fremskaffe kunnskap og forståelse om et gitt tema.